

Ὁρθόδοξος Ἐνημέρωσις

«Ἐντολή γάρ Κυρίου μὴ σιωπᾶν ἐν καιρῷ κινδυνευούσης Πίστεως. Λάλει γάρ, φησί, καὶ μὴ σιώπα... Διὰ τοῦτο καγὼ ὁ τάλας, δεδοικῶς τὸ Κριτήριον, λαλῶ».

(Ὁσ. Θεοδώρου Στουδίτου, PG 99, 1321)

Καινοφανεῖς Θεολογικὲς Ἀπόψεις ἐν Ὁφει τῶν Διαλόγων*

τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου Καψάνη
Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς
Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους

Η ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΣ στὴν ἐξέλιξι τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων δὲν σημαίνει ἀδράνεια ἀπὸ πλευρᾶς τῶν θεολόγων ποὺ ὀραματίζονται μία οἰκουμενιστικὴ-συγκρητιστικὴ ἐνότητα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Φαίνεται ὅτι κάποιοι θεολόγοι ἐργάζονται γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὶς θεολογικὲς γραμμές, στὶς ὁποῖες θὰ ἤθελαν νὰ ὠθήσουν τὶς συνοδικὲς διαδικασίες τῶν Ἱεραρχιῶν τῶν Ἁγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἢ ἐνδεχομένως καὶ μιᾶς μελλούσης παν-ορθοδόξου συνόδου.

Ἐργάζονται, ὥστε τὸ ἔργο τους νὰ ἀποτελέσῃ τὶς προτάσεις ἢ τὸ περιεχόμενο τῶν «φακέλων» ποὺ θὰ προωθηθοῦν ὡς ὑλικὸ γιὰ τὴν συνοδικὴ ἀπόφασιν.

Ἡ ἐργασία τους ἐνίοτε ἔχει ἀκαδημαϊκὸ χαρακτῆρα, ἄλλοτε ὅμως ἀποτελεῖ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου εἰδικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτροπῶν.

Ἀναγγέλλεται νέα ὄθησις στοὺς διαχριστιανικοὺς Διαλόγους μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου Πάπα τῆς Ρώμης. Ἡ ἀνθρωπότης ἐξ ἄλλου δέχεται πιέσεις νὰ προχωρήσῃ σὲ μορφὲς παγκοσμιοποιήσεως, μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἐνοποίηση, ποὺ στὸν χριστιανικὸν κόσμον ἐννοεῖται ὡς παγχριστιανικὴ ἐνότης.

Ἡ δογματικὴ συνείδησις τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας δὲν συμφωνεῖ μὲ θεολογικὲς προτάσεις ποὺ παρακάμπτον τὴν διαχρονικὴ Πίστιν τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴν συνέχεια ἀναφερόμαστε σὲ δύο θέματα ποὺ τὸν τελευταῖο καιρὸ προκαλοῦν τὴν συνείδησί μας, ἴσως καὶ ἄλλων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν.

* * *

ΤΟ ΠΡΩΤΟ θέμα ἀφορᾷ τὸ Filioque, τὸ ὁποῖο ἀπετέλεσε κατὰ τὸν 11ο αἰῶνα τὴν αἰτία τοῦ σχίσματος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως καὶ μέχρι σήμερα μία *μόνιμη θεολογικὴ διαφορὰ*.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν ἔνωση ποὺ ἐπαγγέλλεται ὁ *Θεολογικὸς Διάλογος* Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ἀπαιτεῖ ἐπίλυσι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων θεολογικῶν διαφορῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀκανθώδους προβλήματος.

Στὸ περιοδικὸ S.O.P. (τεύχη 294/2005 καὶ 296/2005) παρουσιάζεται ἡ διατριβὴ τοῦ θεολόγου κ. Μιχαὴλ Σταύρου, στὴν ὁποία ἐρμηνεύεται τὸ Filioque ὡς *μία ἄλλη ἐξίσου ὀρθόδοξη ἐκδοχὴ* τῆς περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρακαταθήκης τοῦ Συμβόλου Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ διατριβὴ ἔχει θέμα «Ἡ Τριαδολογικὴ διδασκαλία τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδη (1197-1269) - κριτικὴ ἔκδοσις, μετάφρασις καὶ ἐρμηνευτικὰ σχόλια τῶν θεολογικῶν γραφῶν».

Ἐγκρίθηκε μὲ βαθμὸ ἄριστα στὶς 8-12-2004 ἀπὸ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἐκπροσώπους τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόννης, τοῦ Καθολικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων, τοῦ Ὁρθοδόξου Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων «Ἁγιος Σέργιος» καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ὁξφόρδης.

Ἡ ἐπιτροπὴ «ὑπεγράμμισε τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς ὀγκώδους μελέτης ἐξ 700 σελίδων ποὺ προσφέρει γιὰ πρώτη φορὰ μία πλήρη ἀνασκόπησι τῆς θεολογικῆς σκέψεως ἐνὸς βυζαντινοῦ μοναχοῦ καὶ σοφοῦ τοῦ 13ου αἰῶνος, ποὺ μὲ τὶς θεολογικὲς του συγγραφὰς ἐρεύνησε τὴν ὑπέρβασι τοῦ προβλήματος τοῦ Filioque, ποὺ ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔθετε σὲ ἀντιπαράθεσι τὴν Ὁρθόδοξη θεώρησι τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὴν λατινικὴ ἐρμηνεία».

Ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης, φιλόσοφος καὶ θεολόγος ἐλάχιστα γνωστός, ποὺ ὁμως ἔζησε στὸ περιβάλλον τῶν θεολογικῶν συζητήσεων μὲ τοὺς Λατίνους τῶν ἐτῶν 1234 καὶ 1250, στὸ θεολογικὸ του ἔργο προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἐκπόρευσι τοῦ Πνεύματος ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, μὲ τὸ Filioque.

Ὁ κ. Μιχαὴλ Σταύρου ἂν καὶ δὲν ἀρνεῖται τὴν θεολογία τοῦ ἁγίου Φωτίου καὶ ὄλων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐπέμεναν στὴν «ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς» ἐκπόρευσι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν χαρακτηρίζει ὡς *φωτιανισμό*, δηλαδὴ ὡς διδασκαλία ἄκαμπτη καὶ χωρὶς πληρότητα.

Παρουσιάζει τὸν Νικηφόρο Βλεμμύδη νὰ τὴν συμπληρώνη μὲ μία ἄγνωστη μέχρι τὴν ἐποχὴ του ἐρμηνεῖα τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τῶν ἁγίων Ἀθανασίου καὶ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ τῆς διὰ τοῦ Υἱοῦ αἰωνίου ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»· νὰ «ἐπιβεβαιώνη κατὰ τρόπο παράδοξο ὅτι τὸ Πνεῦμα ὑπάρχει διὰ τοῦ Υἱοῦ χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ὑπαρξὴ του ἐξ αὐτοῦ ἀλλὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον καὶ νὰ ἀναπτύσῃ κατὰ τρόπο πρωτάκουστο στὴν βυζαντινὴ θεολογία μία τριαδολογία ποὺ ἀναφέρεται πραγματικὰ στὴν σχέσι Υἱοῦ-Πνεύματος».

Ὁ κ. Μιχαὴλ Σταύρου μὲ τὴν ἐργασία του ἐπιστρατεύει τὴν συλλογιστικὴ τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδη, ἐπιδιώκοντας νὰ προσφέρῃ ἕναν τρόπο ἐξόδου «ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τῆς στείρας ἀντιπαράθεσεως μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ Filioque».

Ἀποσιωπᾷ τὴν μεταγενέστερη τοῦ Βλεμμύδη πλουσιωτάτη πατερικὴ γραμματεία καὶ συνιστᾷ ἐπιστροφὴν στὶς «κοινὲς ἐνοράσεις (intuitions communes) τῆς χριστιανικῆς πνευματολογίας τῶν πρὸ-Νικαιανῶν Πατέρων, τῶν διεσπαρμένων σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι».

Προτείνει σὰν τρόπο ἀναζητήσεως τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν τὴν «βαθύτερη διερεύνησι τῶν δογματικῶν μας πηγῶν» καὶ τὴν «διαμόρφωσι κοινῶν πλαισίων μὲ τὶς μεταγενέστερες θεολογικὲς ἔννοιες», δηλαδὴ τὴν χρησιμοποίησι τῆς πρώιμης πατερικῆς ὀρολογίας στὴν ὑπηρεσία τῶν *συγκρητιστικῶν τάσεων* τῆς ἐποχῆς μας, θεωρώντας ὡς δεδομένο ὅτι «Filioque» καὶ «ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς» ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελοῦν *νόμιμες καὶ συμπληρωματικὲς ἐκφράσεις* τῆς ἰδίας Ὁρθοδόξου Πνευματολογίας.

Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσουμε ὅτι μὲ τὴν ὅλη προσέγγισι τοῦ θέματος ἀπὸ τὸν Βλεμμύδη, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μία ἀποδεκτὴ ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς ἐρμηνεῖα τοῦ Filioque, δημιουργεῖται σύγχυσις τῶν φυσικῶν καὶ ὑποστατικῶν ἰδωμάτων

τῶν θείων Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, θείας οὐσίας καὶ θείων ἐνεργειῶν, θεολογίας καὶ οἰκονομίας. Ἐπιπλέον ἐκλογικεῦται τὸ Τριαδικὸ Μυστήριον μὲ τὴν ἀνεπίτρεπτη εἴσοδος τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς στὴν ἐνδοτριαδικὴ ζωὴ. Παρερμηνεύονται τὰ σχετικὰ πατερικὰ κείμενα.

Ἡ κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς διατριβῆς ἀνακάλυψις τῆς νέας ἐρμηνευτικῆς τῶν σχετικῶν πατερικῶν χωρίων ἀπὸ τὸν Βλεμμύδη, δὲν εἶναι παρὰ μία ἄλλη ἐκδοχὴ τῶν θέσεων τῆς λατινικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν λατινιζόντων θεολόγων τῆς ἐποχῆς του, ἡ ὁποία δὲν συνιστᾷ Ὁρθόδοξον Πνευματολογία.

* * *

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ θέμα ἀφορᾷ τὸν *Διάλογο* μὲ τοὺς Ἀντιχαλκιδόνιους. Αὐτὸς ὁ *Θεολογικὸς Διάλογος* ἔχει τελειώσει μὲ τὰ γνωστὰ πορίσματα (*Κοινὲς Δηλώσεις* τῶν ἐτῶν 1989, 1990, καὶ *Προτάσεις* τοῦ 1993).

Οἱ ἐπιφυλάξεις πολλῶν Θεολόγων καὶ ἐν γένει μεγάλου μέρους τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος ἀπέναντι στὰ *Πορίσματα* αὐτὰ ὑποχρεώνουν, ὅσους τὰ ὑπερασπίζονται, νὰ ἐπανερμηνεύσουν-διασαφήσουν κάποια ἀσαφῆ σημεῖα τους καὶ νὰ ἀντικρούσουν τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ ἔχουν διατυπωθῆ ἐναντίον τους (περιοδ. «Ἐπίσκεψις», τεῦχ. 647/30.4.2005), ὥστε τὰ *Πορίσματα* νὰ γίνουν ἀποδεκτὰ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴν προοπτικὴ αὐτὴ κινεῖται καὶ τὸ πρόσφατο ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, «Ὁρθοδοξία καὶ αἵρεσις κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνόν» (περιοδ. «Θεολογία», τόμ. 75, τεῦχ. 2/2004, σελ. 593-609).

Ἡ βασικὴ θέσις τοῦ ἁρθρου εἶναι ὅτι οἱ Ἀντιχαλκιδόνιοι ἔχουν Ὁρθόδοξο Πίστι, γεγονός τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται «ἰδεολογικὴ Ὁρθοδοξία», παρότι εἶναι χωρισμένοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τότε ποὺ ἀρνήθηκαν τὸν Ὅρον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἔχασαν τὴν «ἐκκλησιολογικὴν» τους Ὁρθοδοξίαν.

Ἐχοντας ἐπομένως τὴν «ἰδεολογικὴν» Ὁρθοδοξίαν μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ἂν ἀποδεχθοῦν τὴν Οἰκουμενικὴν Συνόδον Δ', Ε', Ζ' καὶ Ζ'.

Δὲν πρέπει νὰ ἀπαιτηθῆ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἀποκηρύξουν τὴν Χριστολογία τους, γιὰτὶ δὴθεν εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὴν

Χριστολογία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Ἡ ἀποδοχὴ τῶν Συνόδων θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν «ἐκκλησιολογικὴ» τοὺς Ὁρθοδοξία, τὴν ὁποία καὶ μόνο στεροῦνται.

Στήριγμα γιὰ τὴν ἀνάπτυξι αὐτῆς τῆς ἀπόψεως παρέχει στὸν κ. Μαρτζέλο ἡ παρερμηνεία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ συγκεκριμένα τοῦ χωρίου «οἱ προφάσει τοῦ ἐν Χαλκιδόνι συντάγματος τοῦ τόπου ἀποσχίσαντες τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὰ δὲ ἄλλα πάντα Ὁρθόδοξοι ὑπάρχοντες», ὡσὰν τὸ «ἄλλα πάντα» νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν Χριστολογικὴ τοὺς διδασκαλία.

Καὶ διερωτᾶται κανεῖς:

Μποροῦμε, ἐρμηνεύοντες τὴν ἔκφρασι «τὰ δὲ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες», νὰ ἀγνοήσουμε τὴν πλούσια ἀντιμονοφυσικὴ, ἀντισεβηριανή, γραμματεία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ;

Μποροῦμε ἀκόμη περισσότερο νὰ ἀγνοήσουμε τὴν πλούσια πατερικὴ καὶ συνοδικὴ παράδοσι, ἡ ὁποία καταλογίζει στοὺς ἀντιχαλκιδόνιους αἰρεσιάρχες αἰρετικὴ Χριστολογία;

Καὶ ἐπὶ τέλους, ἡ ἄρνησις καὶ ἡ πολεμικὴ τοῦ δογματικοῦ Ὄρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν σημαίνει δογματικὴ διαφοροποίησι στὴν Χριστολογία;

Τὸ θεολογικὸ τέχνασμα, νὰ θεωροῦνται οἱ Ἀντιχαλκιδόνιοι «ἰδεολογικῶς» Ὁρθόδοξοι καὶ «ἐκκλησιολογικῶς» αἰρετικοί, εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ περίμεναν οἱ ἐπιδιώκοντες ἐσπευσμένες ἐνώσεις γιὰ νὰ ξεπεράσουν τὸ ἀδιέξοδο, στὸ ὁποῖο εἶχαν περιέλθει ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν τῶν *Πορισμάτων* τοῦ *Διαλόγου* μέχρι σήμερα λόγῳ τῆς πληθωρικῆς ἀμφισβητήσεώς των.

Ἐλπίζουμε ὅτι σύντομα θὰ δημοσιευθῇ ἀπάντησις στὴν θεωρία αὐτή, ὥστε αἱ ἱεραὶ Σύνοδοι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἢ ἡ μέλλουσα σύνοδος, ποὺ θὰ διαχειρισθῶν τὰ συμπεράσματα καὶ τὶς προτάσεις τοῦ *Θεολογικοῦ* αὐτοῦ *Διαλόγου* νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τοὺς ὅτι αὐτὴ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν διαχρονικὴ Πίστι τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τὴν εὐρίσκουμε καταγεγραμμένη στὰ κείμενα κορυφαίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν Πίστι, οἱ ἀντιχαλκιδόνιοι αἰρεσιάρχαι Διόσκορος καὶ Σεβῆρος ἔχουν αἰρετικὴ Χριστολογία.

Στὴν προοπτικὴ ἐπομένως τῆς ἐνώσεώς τους μὲ τὴν Ἐκκλησία οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι πρέπει νὰ ἀποκηρύξουν τὴν Χριστολογία αὐτὴ καὶ τοὺς διδασκάλους της, διότι ἡ ἀποκήρυξις των μαζί μὲ τὴν ὁμολογία τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως συνιστοῦν τὸ δογματικὸ περιεχόμενον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Διαφορετικά, μὲ τὴν *ψιλὴ ἀποδοχὴ* τῶν Συνόδων, «χωρὶς δηλαδὴ τὸ δογματικὸν τους περιεχόμενον», οἰκοδομοῦμε μία ἐπίπλαστη ἐνότητα, ἄγνωστη στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας.

(*) Περιοδ. «**Παρακαταθήκη**», ἀριθ. 43/Ἰούλιος-Αὐγούστος 2005, σελ. 3-5.
Ἐπιμέλ. ἡμετ.